LAST MOMENT

GILLETTE & TOLERANCE

(GOOD AND EVIL)

FERDINANDO FREGA

GILLETTE YE LUZINDALALU

Nsamunu mu bitini kumi ye zole, wasonwa mu ntanda za fioti: Mbote ke i ya kimbutukulu ko kansi ya kubukuka, ya nsola ye ya ntalu yayingi; Mbi isalanga ye ke ina ye nsatu a bimbumba ko; ke vena kukala va kati ko ye ke vena ndonga itungulwanga mu kutanga ko. Usukanga ye nsoniki uyikatula ye nkanda ulomba ntangi kifulu, ke kuwakana ko.

I. NTETE A DIAMBU YA KONDWA LOMBWA

Nsoneka yai ke yasonwa mu kuyangisa ko.
Ke yasonwa mu kulonga ko.
Ke yasonwa mu kuvulusa ko.

Ina kadi bantu bankaka bamona mambu mafwana.
Ye vava omona dio, kuyifwanisa ke kulendakana diaka ko.
Mbote ke yizanga yandi kibeni ko.
Mbi yizanga.
Wau ke i ngindu ya muntu ko.
I diambu dia kieleka diakondwa kiese.

II. KONDWA NSUMUKU KWA LUVUNU KWA MBOTE

Mbote ke i ya kimbutukulu ko.
Ina ya kubukuka, ya nsola, ye ya ntalu yayingi.
Ana bakwikila vo Mbote yizanga yandi kibeni
ke bafwete kala yayitanina mu kieleka ko.
Mbote ilombanga:
• kukala vana
• ngolo

• kuyisimba
• kuvidisa
Mbote ke ikulanga mu kiese kia nitu ko.
Mbote ikulanga mu kutelamena maza ma nkoko.
Mu kuma kiaki bayikitulanga vo i kondwa ngolo.

III. MBI YINA YA MPILA YAMVIMPI

Mbi ke ina ye nsatu a kutelwa ko.
Ke ina ye nsatu a ngoloka ko.
Ke ina ye nsatu a bimbumba ko.
Mbi isalanga.
Ifwananga ye konso fulu.
Iyikundanga yandi kibeni.
Ivukananga ye bankaka.
Mbi ke ibokanga ko.
Mbi isasilanga.
Ikuvovesanga:
• «Owau ke i ntangu ko.»
• «Wau ke i mbebe ame ko.»
• «Ke vena nzila yankaka ko.»
• «I bobo mambu masalanga.»
Mbi ikulanga mu mpila yamvimpi.

IV. KE VENA KUKALA VA KATI KO

Kukala va kati i nsamuna ya kiese
yasolulwa kwa ana ke bazolele futa ntalu ya nsola ko.

Konso kondwa sola i nsola.
Konso kusindika i kuyivana.
Konso kuyikunda i kidimbu kia nkumbu.

Ana ke basola Mbote ko
ke bena va kati ko.
Bavananga fulu kwa Mbi.

V. MBOTE KE I YA LEMBAMA KO

Mbote ke ivovesanga ntima ko.
Ke ilembikanga ko.
Ke iyekekanga ntima ko.
Mbote imonikisanga.
Ikutulanga vana ntwala a talatala
vava ozolele nkundu.
Ilombanga mvutu:
• mu ina wavewa
• mu ina wakunda
• mu ina watela vo “ya mfunu”
Mbote ilombanga kuwakana,
ke nkatu a mbi ko.

VI. MBI KE I YA NKONDO KO

Mbi ke imonikanga kwingi bonso nkondo ko.
Imonikanga bonso nsatu.
Ina ye kisalu.
Ina ye dikanda.
Ina ye kifulu kia luzitu.
Mbi ya kieleka:
• ke ifwasanga mu ngolo ko.
• ke inwananga mu meso ma bantu ko.
• idianga malembe-malembe mu luvuvamu.
Ivangwanga kwa ana

bafwasanga
kondwa vukisa moko mau ye mvindu
ye kondwa vidisa luzitu lwa bantu.

VII. NSAMUNA KE ZIVULUSANGA KO

Nsamuna zisadisanga beto mu bakula.
Kansi ke zivulusanga ko.
Nsamuna zinyikisanga ntima.
Kansi ke zizengolanga ko.
Olenda viokela mu:
• kimbefo
• kuvidisa
• luvunu lwa nkundi
• kondwa lunungu
• mpasi zangolo
Ye kusala bonso wakala.
Mpasi ke ikuvanganga ya mbote ko.
Ikuvanganga vo omonika kuluta.

VIII. MBEBE

Ke vena diambu wazinga
dikuvanga ya “mbote” mu yandi kibeni ko.
Dikuvanganga nkwa mbebe.
Konso mpasi ke yakitulwa ko
ikitukanga bulu.
Konso mputa isadilwa bonso nkundu
ikitukanga kisadilu kia mvita kwa bankaka.
Mbebe i fulu nsamuna isukilanga
ye mavangu mambote mabangukanga.

IX. KUKALA MOSI KWA MBOTE

Mbote ina kwingi yandi mosi.
Ke ina ye bantu ba kutala ko.
Ke ina ye mbasi ko.
Ke ivutulanga ntalu mu nswalu ko.
I mvangu wa fioti
wavangwa vava ke vena muntu utala ko.
I ndilu otulanga ngeye kibeni
vava kwalenda kala kwa pete kubaka ntalu kwa bankaka.
Mbote ke isobanga nza ko.
Isobanga nzila.

X. NKOMBELOLO BONSO LUVUNU

Nkombelolo i nkundu yambote
ya kuvewa zitu dia nsola.

Ke vena nkombelolo ikuvanga vo wakondwa mpengo ko.
Vena kaka ndonga ya nzengolo
ke zatalwa mu ludi ko.

Mbila ilenda kutana ye ngeye mu nzila.
Kansi ngeye uzengolanga
nki ofwete vanga yo.

Lusaku ke i nkabu ko.
I mbebe yizanga ntwala.

XI. NDILU

Ntangu yizanga
vava kuvukana ke kulendakana diaka ko.

Ku lweka kumosi:
ana bazaya vo balenda vanga Mbi
ye basola kondwa kuyivanga.

Ku lweka kwankaka:
ana bayitelanga vo “ya mbote”
mu kuvewa konso nsola.

Yai i ndilu.
Ke vena yankaka ko.

XII. KE VENA NDONGA KO

Nsamunu wau
ke utungulanga ndonga ko.
Ke uvananga kukala mu kintwadi ko.
Ke uvananga kisweko ko.
Ana basala
basalanga bau mosi.
Ana bakwenda
ke bakangwanga ko.

NSONIKI UYIKATULA

Ku nima a nsoneka yai
ke vena nlandilu ko.
Ke vena nsasudulu ko.
Ke vena nsoniki ko.
Nsoniki uyikatula
kadi ke kena diaka mfunu ko.
Ntangi kaka usidi,
yandi mosi ye nsola zandi.

Nsasudulu

Mbote ke ikuvanga ya mbote kuluta ko.
Mbi ke ikuvanga ya mbi kuluta ko.
Zikumonikisanga.
Zimonikisanga ngeye i nani
vava ke vena muntu utala ko
ye ke vena muntu wa kukwikisa ko.

Nsuka

Avo wena vava mu kuvava kiese kia ntima,
yai ke i nsoneka yafwana ko.
Avo wavavanga dilongi dia mavangu,
wavidisa ntangu aku.

Avo ovava muntu wa kufunda,
tala mu nzungulu aku.

Yai ke i dilongi ko.
I ndilu.

Nzungulu yazibikwa.

NKANDA KWA ANTANGI

Ke wanatwa vava mu mbila ko,
kansi mbila ke ikuvanga vo wakondwa mpengo ko.
Kuzola zaya ke i kondwa nsumuku ko.
I mbandu.
Ina watanga ke ilomba kuwakana ko.
Ilomba kifulu kiaku.
Avo wawa kondwa kiese, i kadi kima kimosi kiasimbwa.
Avo ke wawa diambu ko, yau mpe i mvutu.

Nsoneka yai ke ivava kwikilwa ko.
Ke ivana ntwadisi ko.
Ke ikanikina lufiaulu ko.
Ikubikisanga ye ina isalanga
vava nsasudulu zisukanga.
Ke vena nsoniki utelamene diaka ku nima a mvovo miami ko.
Ke vena ndonga ikuvingila ko.
Ke vena nsuka ya mpaka izalanda ko.

Nsola zaku kaka zilandilanga.
Zibika lukaya vava wakubama.
Ke ntwala ko.
Nsoniki Uyikatula
—
Ina ilanda

ke i

malongi ko.

I

ngindu.

—

Ferdinando Frega